

УДК 330.332.011

Проскура В.Ф.*доктор економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Мукачівського державного університету***Хаустова К.М.***кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту
Мукачівського державного університету*

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СФЕР ГОСПОДАРСТВА

Розглянуто системний підхід до формування інвестиційно-інноваційної стратегії на рівні регіону. Досліджено економічну сутність сфери господарства регіону, проведено структурний аналіз факторів та умов формування і реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії регіональних сфер господарства. Визначено роль інвестиційно-інноваційної стратегії у системі стратегічного планування на рівні регіону.

Ключові слова: регіон, сфера господарства регіону, інвестиційно-інноваційна стратегія, конкурентні переваги регіону, стратегія розвитку.

Проскура В.Ф., Хаустова К.М. ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННАЯ СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ СФЕР ХОЗЯЙСТВА

Рассмотрен системный подход к формированию инвестиционно-инновационной стратегии на уровне региона. Исследована экономическая сущность сферы хозяйства региона, проведен структурный анализ факторов и условий формирования и реализации инвестиционно-инновационной стратегии региональных сфер хозяйства. Определено роль инвестиционно-инновационной стратегии в системе стратегического планирования на уровне региона.

Ключевые слова: регион, сфера хозяйства региона, инвестиционно-инновационная стратегия, конкурентные преимущества региона, стратегия развития.

Proskura V.F., Khaustova K.M. INVESTMENT AND INNOVATION STRATEGY OF REGIONAL SECTORS OF ECONOMY

A systematic approach to the formation of investment and innovation strategy at the regional level has been considered in the article. The substance of economic spheres of the region has been investigated, structural analysis of the factors and conditions of the formation and implementation of innovative investment strategies of regional economic spheres has been conducted. The role of investment and innovation strategies in the strategic planning at the regional level has been defined.

Keywords: region, economic spheres of the region, investment and innovation strategy, competitive advantages of the region, development strategy.

Постановка проблеми. Забезпечення зростання економіки будь-якої держави взаємопов'язано з динамікою інвестиційно-інноваційних процесів, безперервним і якісним оновленням промислових підприємств і формуванням ринкової інфраструктури. З огляду на відсутність виваженої інвестиційно-інноваційної політики, спрямованої на активізацію розвитку національного промислового виробництва та забезпечення ефективного функціонування підприємств, актуальності набуває формування конкурентоспроможної інвестиційно-інноваційної стратегії збалансованого розвитку окремих сфер економічної діяльності регіону, адаптованої до умов ринкового середовища. Водночас стосовно загальної стратегії соціально-економічного розвитку регіону, інвестиційно-інноваційна стратегія має підпорядкований характер і повинна узгоджуватися відповідно до окресленої мети і етапів її реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування засад інвестиційно-інноваційного забезпечення стратегічного розвитку регіонів містяться у працях В.О. Жаворонкова[1], Ю.М. Мельника [5], Є.П. Качана [7], А.Н. Тищенко, І.А. Кизима [9] та багатьох інших вітчизняних науковців. Результати теоретико-практичних розробок удосконалення процесу стратегічного управління мають важливе значення для розвитку теорії стратегічного управління та ефективного впровадження її в практиці формування стратегій на всіх рівнях.

Мета статті. Основним завданням статті є визначення сутності та місця інвестиційно-інноваційної

стратегії в забезпеченні ефективного розвитку регіональних сфер господарства.

Виклад основного матеріалу. Основою стабільного і збалансованого розвитку регіону є стратегічне управління, яке більше десятиліть є одним із загальноновизнаних підходів до управління економічною системою в промислово розвинутих країнах. Ключове завдання формулювання та обґрунтування стратегії полягає в пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності регіону, забезпеченні його економічної безпеки та високих темпів соціально-економічної збалансованості стійкого розвитку за достатньої фінансової стійкості.

Однією з ключових передумов стійкого економічного розвитку регіону є планування, що становить організаційний початок процесу обґрунтування і реалізації управлінських рішень. Використання принципів сталого розвитку в усіх сферах діяльності передбачає їх першочергове декларування в установчих документах загальнонаціонального значення. Основні пріоритетні напрямки розвитку країни відображені у Державній стратегії регіонального розвитку, яка є основою для формування регіональних стратегій [1, с. 405].

У процесі дослідження регіонального управління інвестиційно-інноваційною діяльністю доцільно уточнити сутність поняття «регіон» та окреслити межі цієї дефініції, що використовуються. Варто зазначити, що у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі відсутнє єдине, чітке визначення регіону й економічних процесів, що протікають в

ньому. З цієї точки зору, ми погоджуємося з думкою Е. Айзмана [10, с. 133], згідно з якою «ієрархію регіонів визначає тільки наукова проблема».

Тому, зважаючи на те, що суб'єктом формування стратегії розвитку на регіональному рівні є органи місцевого управління та самоврядування, найбільш доцільним в межах цього дослідження є визначення регіону, подане у колективній монографії [9, с. 13]: «Регіон – це територіальне утворення, яке має чітко окреслені адміністративні кордони, в межах яких відтворюються соціальні та економічні процеси забезпечення життєдіяльності населення, обумовлені місцем регіону в системі територіального і суспільного поділу праці». Регіон можна також розглядати, як сукупність збалансованих і взаємодіючих підсистем економіки, соціальної компоненти й екологічного середовища. Кожна з наведених підсистем виступає водночас передумовою і наслідком ефективного функціонування всіх інших.

Основною метою стратегії соціально-економічного розвитку регіону є орієнтація на діяльність у напрямі стабілізації та підвищення якості життя населення на основі підвищення ефективності економіки і забезпечення додаткових надходжень в бюджети всіх рівнів за рахунок активізації інноваційних і інвестиційних процесів [7, с. 180].

Сталий розвиток регіону є неможливим без формування та реалізації ефективної економічної політики, що є основою для формування фінансової та бюджетоутворюючої системи. Як правило, економіка регіону представлена сукупністю підприємств різних галузей, кількість та функціональна спрямованість яких залежить насамперед від потенціалу території та факторів, що формують переваги безпосередньо в цьому регіоні порівняно з іншими. В цьому відношенні важливим стратегічним завданням є окреслення пріоритетних сфер економіки регіону та створення умов для їх розвитку в напрямі балансування економічних, соціальних та екологічних наслідків їх функціонування.

В умовах інтеграції економіки України у світовий економічний простір, пріоритетом стратегічного розвитку регіону є формування та ефективне використання конкурентних переваг на всіх рівнях господарської діяльності. Згідно з концепцією М. Портера [6, с. 87], можна виділити такі рівні конкурентних переваг регіону:

1. Низовий рівень, що характеризується такими факторами:

- зручне географічне положення, наявність сировини і матеріальних ресурсів;
- доступність дешевої робочої сили,
- сприятливі кліматичні умови;
- високий рівень освоєння територій, розвинута транспортна мережа.

Використання переваг цього рівня сприяє формуванню виробництва низових технологічних укладів та переважно сировинній спрямованості збуту.

2. Переваги більш високого рівня, до яких належать:

- сприятливий інвестиційний клімат та інституційне середовище;
- наявність позитивного досвіду розвитку окремих сфер економічної діяльності;
- розвинута фінансова, комунікаційна та транспортна інфраструктура;
- наявність вільних економічних зон або зон особливого сприяння;
- розвиток транскордонного співробітництва;
- сприятлива ринкова кон'юнктура.

Наявність в регіоні наведених переваг сприяє підвищенню інвестиційного клімату та надходженню інвестицій у інтенсивний розвиток всіх сфер економічної діяльності.

3. Переваги найвищого порядку визначаються рівнем наближеності продуктивних сил регіону до інноваційної моделі розвитку, що передбачає такі умови:

- високий рівень інноваційної активності підприємств провідних галузей, виробництво продукції з високою доданою вартістю;
- доступність кваліфікованої робочої сили;
- розвинена мережа науково-дослідних установ;
- створення єдиного інформаційного та інвестиційного простору;
- активна регіональна підтримка програм розвитку НТП тощо.

Наявність переваг найвищого рівня створює передумови щодо активізації випереджального розвитку економіки регіону та притоку зовнішніх інвестицій, інтеграції у міжнародний економічний простір, і як наслідок покращення рівня добробуту населення.

Тому, на нашу думку, головним завданням стратегії розвитку регіону є активізація та збалансування всіх рівнів конкурентних переваг з метою створення синергічного ефекту у процесі розвитку всіх сфер господарства. Передумовою реалізації наведеного завдання є створення ефективної та узгодженої системи стратегічного управління на всіх рівнях.

Наукові джерела свідчать, що стратегічне управління – це особливий вид управління, що зосереджується на ключових питаннях виконання місії організації, орієнтує на своєчасне реагування на виклики зовнішнього середовища й на внесення необхідних змін у структуру, робочі процедури, баланс ресурсів для набуття «силового» поля відповідного впливу на оточення й закріплення конкурентних переваг, які забезпечують самозбереження й розвиток регіону в довгостроковій перспективі [1, с. 31].

Актуальність стратегічного підходу до управління в сучасних умовах окреслена і в Концепції загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2017 року, де одним з пріоритетних завдань структурної перебудови промисловості визначено перехід підприємств до стратегічного управління. Зокрема, у затвердженому документі зазначено: «система стратегічного управління повинна відповідати реальним умовам її одночасного впровадження на державному, регіональному та корпоративному рівні (наявність підготовлених кадрів, рівень програмного та інформаційного забезпечення тощо) та стратегічним і тактичним завданням» [4].

Комплексна система стратегічного управління передбачає здійснення процесу управління на всіх рівнях, як стратегічному, так і тактичному і інтегрованому. Аналіз вітчизняних і зарубіжних розробок з формування регіональних стратегій, дозволяє узагальнити основні умови їх ефективності:

1. Чітке формулювання пріоритетів та цілей розвитку, що враховують істотні елементи інвестиційної політики і формують сприятливе поле діяльності всіх суб'єктів регіонального ринку.

2. Об'єктивне визначення регіонального потенціалу, «сильних» та «слабких» сторін, що враховуються в стратегії.

3. Зосередження зусиль на розвитку ключових компетенцій.

4. Передбачення та врахування впливу невідомих і неконтрольованих факторів.

5. Формування ієрархії стратегій, що узагальнюють особливості інвестиційної та інноваційної діяльності всіх сфер економіки і спрямовують їх для досягнення концептуальної мети розвитку регіону.

Важливою складовою ефективного управління розвитком продуктивних сил регіону є реалізація дієвої інвестиційної діяльності, як основа розробки інвестиційної стратегії, що дозволяє визначити не тільки форми та джерела ресурсів, які планується використовувати для реалізації загальної стратегії розвитку, але і враховувати фактори впливу на її подальше формування та реалізацію, своєю чергою, створюючи умови для результативного регулювання інвестиційної діяльності.

Економіка регіону є відкритою складною системою, яку можна умовно розподілити на рівні та сфери управління, кожний з яких виконує свої визначені завдання та функції в системі забезпечення стратегічного розвитку. В якості сфер можна виділити окремі галузі та види економічної діяльності, що взаємодіють між собою та із системоутворюючими державними інституціями. За рівнями, на яких формуються стратегічні плани регіону та окремих сфер його розвитку, в нашому дослідженні ми виділили три концептуальні рівні, а саме:

– регіональний рівень – формування концепції та стратегії регіонального розвитку, що об'єднує і збалансовує всі сфери господарства регіону. На регіональному рівні також формується політика координації з іншими регіонами, загальнодержавними інститутами та зовнішніми партнерами в межах регіональних повноважень;

– галузевий рівень – розробка програм розвитку та підтримки окремих сфер та видів економічної діяльності, використання та відтворення специфічних ресурсів і взаємодії з реальним сектором економіки;

– мікрорівень (підприємство) – формування стратегії оптимального розвитку в ринкових умовах з метою реалізації цілей та отримання прибутку.

Використання визначеного підходу до структуризації господарства регіону дозволяє окреслити межі дефініції «сфера економіки регіону», що використовуються в якості об'єкта дослідження у даній статті. Пропонується таке визначення: «Сфера господарства регіону – це сукупність видів економічної діяльності, які пов'язані між собою системою виробничих, економічних та ринкових зв'язків, від рівня розвитку яких залежить ефективність всіх учасників даного утворення». Авторське бачення складових господарської сфери регіону та їх взаємозв'язки відображено на рисунку 1.

Виділення пріоритетних сфер господарства регіону та створення сприятливих умов для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності в їх межах повинно стати одним з ключових аспектів регіональної стратегії, оскільки такий підхід створює передумови для формування галузевих кластерів. Зокрема, подібні позиції відстоюються більшістю вітчизняних науковців та експертами з країн ЄС, що знайшло відображення в узагальнених рекомендаціях [2, с. 57; 3, с. 144].

Розуміння сутності та особливостей взаємозв'язків всіх складових учасників у сфері господарств регіону, на нашу думку, дає можливість збалансувати їх взаємодію таким чином, щоб досягнути стратегічної мети розвитку регіону.

Дослідження наукових праць, аналітичних матеріалів та законодавчої бази щодо розподілу функцій регулювання та мотиваційних механізмів активізації інвестиційно-інноваційних процесів у державі, дозволило сформулювати концептуальну модель формування стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку окремих сфер економіки регіону.

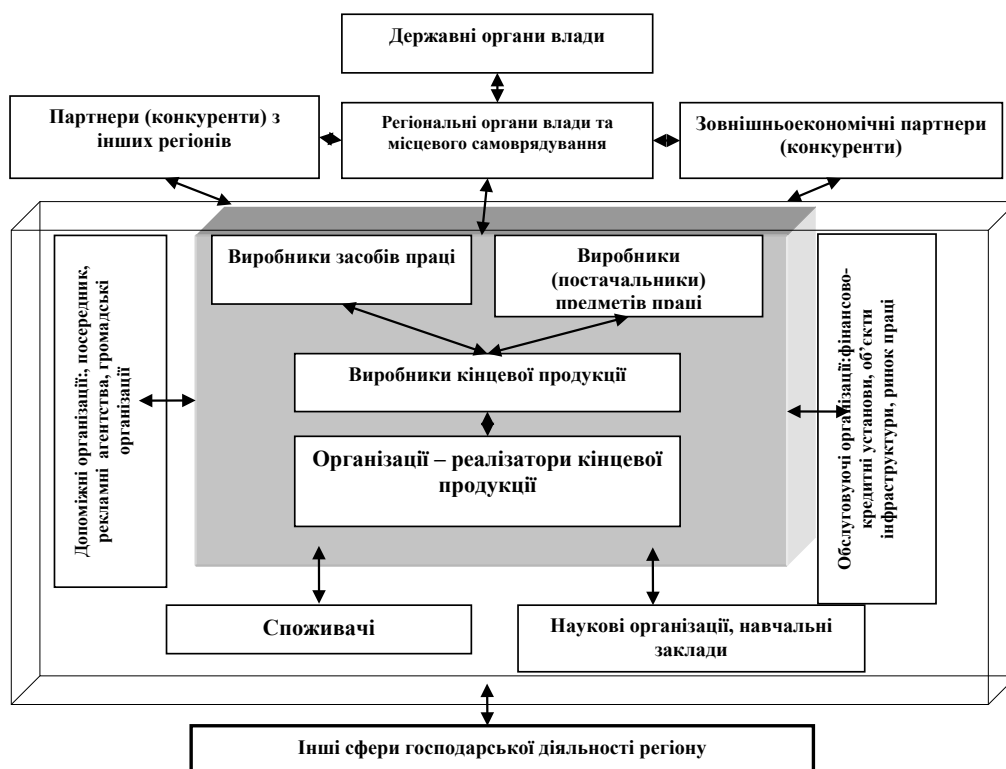

Рис. 1. Сфера господарської діяльності регіону, як відкрита система
Авторське бачення

Рис. 2. Рівні та сфери формування інвестиційно-інноваційної стратегії

Авторське узагальнення

Кожний із рівнів та сфер стратегічного розвитку регіону виконує свої визначені ролі і функції, реалізація яких залежить насамперед від ефективної взаємодії всіх складових, тобто механізму розробки стратегії (зверху вниз) та узгодження (знизу вверх) між окремими рівнями (рис. 2.).

Водночас на макро- та мезорівні формуються передумови та «правила гри», які сукупно повинні сприяти активізації інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва та мотивувати їх до капіталовкладень саме у розвиток на інноваційній основі. Ключова роль у процесі реалізації інвестиційної стратегії регіону, на нашу думку, належить саме підприємству, оскільки на цьому рівні формується регіональний валовий продукт. І саме сукупні результати господарської діяльності підприємств у кінцевому підсумку відображають рівень ефективності регіональної та державної політики. Тому в процесі формування стратегії вагоме значення мають саме механізми вертикальної і горизонтальної координації, на відміну від традиційного підпорядкування.

З іншого боку, сукупність факторів макро- і мезорівня у процесі формування стратегії підприємств

розглядаються як можливості та загрози і з рівнем розвитку внутрішнього потенціалу є вагомими чинниками формування інвестиційно-інноваційної стратегії.

Інвестиційно-інноваційна стратегія – це сукупності способів та інструментів досягнення стратегічних цілей держави, регіону, галузі, підприємства шляхом збалансування науково-технічної, ринкової та інвестиційної політики в напрямку розвитку потенціалу на більш новому, якісному рівні відповідно до вимог зовнішнього середовища [8].

Стратегія розвитку окремих сфер господарської діяльності регіону формується на перетині регіональної та галузевої політики і враховує галузеві особливості розвитку підприємств (стадія життєвого циклу галузі, рівень освоєного потенціалу, вплив науково-технічного прогресу, ринкові характеристики) в межах регіону.

У системі регіональних стратегій, наведений тип стратегії відображається, як правило, у вигляді системи пріоритетних напрямів розвитку основних видів економічної діяльності за класифікацією КВЕД, та цільових програмах, що на практиці мають, як правило, декларативний характер.

Висновки. Забезпечення сталого розвитку регіону в умовах інтеграції України в Європейський економічний простір в умовах підвищення вартості енергетичних ресурсів та необхідності забезпечення необхідного рівня якості товарів і послуг вимагає перегляду основних стратегічних пріоритетів та підвищення ролі інвестиційно-інноваційної стратегії в системі стратегічного планування розвитку. Ефективне функціонування регіону у довгостроковій перспективі, підвищення ВВП та доходів бюджету значною мірою залежить від вдало розробленої інвестиційно-інноваційної стратегії, що є основою сталого економічного розвитку підприємств та продуктивним способом досягнення стратегічних цілей в умовах змінного середовища. Зважаючи на підвищення ролі інноваційної діяльності у системі забезпечення конкурентних переваг регіону в сучасних умовах, інвестиційно-інноваційну стратегію доцільно розглядати як системоутворюючий елемент в системі стратегічного планування розвитку на всіх рівнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жаворонков В.О. Стратегічне управління регіоном: економічна безпека, планування та розвиток : моногр. / В.О. Жаворонков, Г.В. Жаворонкова, В.О. Жмуденко. – Умань : СПД Сочінський, 2010. – 270 с.
2. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. – К. : Фенікс, 2011. – Том 3. Інновації в Україні: Рекомендації до політичних заходів. – 76 с.
3. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні» (жовтень 2011 р.). – К. : Фенікс, 2011. – Том 3. – 76 с.
4. Концепція загальнодержавної програми розвитку промисловості України на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://industry.kmu.gov.ua>.
5. Мельник Ю.М. Теоретико-методичні основи формування стратегій розвитку регіону на базі екологічних інновацій / Ю.М.Мельник // Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора О.В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – С. 405-420.
6. Портер Е. Майкл Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Е. Портер ; Пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
7. Регіональна економіка : підручник / за ред. Є.П. Качана. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 800 с.
8. Хаустова К.М. Роль инвестиционно-инновационной стратегии в обеспечении развития предприятия / К.М. Хаустова // Современные технологии управления. – 2014. – №11(47).
9. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика : монография / А.Н. Тищенко, И.А. Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Давыскиба. – Х. : ИД «ИНЖЕК», 2005. – 176 с.
10. Isseman A. M. Lost in Space On the History, Status, and Future of Regional Science / A.M. Isseman // The Rev. of Regional Studies. – 1993. – Vol. 23. – № 1. – 137 p.